# XALQ ERTAKLARIDA AXLOQIY QADRIYATLARNING BADIIY IFODASI (FRANSUZ VA O‘ZBEK XALQ ERTAKLARI MISOLIDA)

**Majidova Laziza Baxtiyorovna**
Buxoro davlat universiteti
Nemis va fransuz filologiyasi kafedrasi o‘qituvchisi
lazizafr@mail.ru,
**Ibragimova Vazira Ulug’bek qizi**
Buxoro davlat universiteti
Xorijiy tillar fakulteti 4-bosqich talabasi

imrconf.com

***Annotatsiya:*** *Mazkur maqolada fransuz va o‘zbek xalq ertaklarida axloqiy qadriyatlarning badiiy ifodalanish usullari qiyosiy aspektda tahlil qilinadi. Xalq ertaklari milliy madaniyat, xalq tafakkuri va ma’naviy qadriyatlarning badiiy modeli sifatida o‘rganilib, ularda ezgulik, halollik, mehnatsevarlik, adolat, insonparvarlik kabi tushunchalarning obrazlar va syujet vositasida ifodalanishi yoritiladi. Shuningdek, fransuz va o‘zbek ertaklaridagi umumiy va farqli jihatlar lingvokulturologik nuqtai nazardan tahlil etiladi.*

***Kalit so‘zlar:*** *xalq ertagi, axloqiy qadriyat, badiiy obraz, folklor, lingvokulturologiya, fransuz ertaklari, o‘zbek ertaklari, ezgulik, adolat.*

***Abstract:*** *This article analyzes the methods of artistic expression of moral values in French and Uzbek folk tales from a comparative perspective. Folk tales are studied as artistic models of national culture, folk thought and spiritual values, and the expression of concepts such as goodness, honesty, hard work, justice, and humanity in them through images and plots is highlighted. Also, common and different aspects of French and Uzbek folk tales are analyzed from a linguo-culturological point of view.*

***Keywords:*** *folk tale, moral value, artistic image, folklore, linguo-culturology, French fairy tales, Uzbek fairy tales, goodness, justice.*

**Kirish**

Xalq ogʻzaki ijodi insoniyat maʼnaviy merosining eng qadimiy va boy qatlamlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, xalq ertaklari asrlar davomida shakllangan axloqiy qarashlar, urf-odatlar va xalqning estetik tafakkurini oʻzida mujassamlashtiradi. Ertaklarda xalqning yaxshilik va yomonlik haqidagi tasavvurlari, jamiyat uchun muhim boʻlgan axloqiy meʼyorlar obrazlar hamda ramziy voqealar orqali ifodalanadi.

Fransuz va oʻzbek xalq ertaklari turli tarixiy-madaniy muhitda shakllangan boʻlsa-da, ularda insoniy fazilatlarni ulugʻlash, yovuzlikni qoralash kabi umuminsoniy gʻoyalar mushtarakdir. Shu sababli mazkur ertaklarni qiyosiy oʻrganish nafaqat folklorshunoslik, balki lingvokulturologiya va qiyosiy adabiyotshunoslik uchun ham muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

**Xalq ertaklarida axloqiy qadriyatlarning ifodalanishi**

Xalq ertaklari avvalo tarbiyaviy funksiyasi bilan ajralib turadi. Ularda axloqiy qadriyatlar koʻpincha kontrast obrazlar orqali namoyon boʻladi: yaxshilik va yomonlik, halollik va hiyla, mehnatsevarlik va dangasalik qarama-qarshi qoʻyiladi. Bunday qarama-qarshilik syujet rivojining asosiy harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi.

Oʻzbek xalq ertaklarida mehnatsevarlik va halollik eng ustuvor qadriyatlardan biri sifatida talqin qilinadi. Masalan, “Zumrad va Qimmat” ertagida Zumrad obrazi kamtarlik, sabr-toqat va mehribonlik timsoli sifatida gavdalanadi. Qimmat esa dangasalik, ochkoʻzlik va manmanlikni ifodalaydi. Ertak yakunida yaxshilik mukofotlanib, yomonlik jazolanadi. Bu orqali xalqning “ezgulik albatta gʻalaba qiladi” degan axloqiy qarashi ifodalanadi.

Fransuz xalq ertaklarida ham shunga oʻxshash motivlar mavjud. Xususan, fransuz folklorida keng tarqalgan “Cendrillon”

imrconf.com

("Zolushka"- "Kuloyim") ertagida bosh qahramonning sabr-toqati, samimiyligi va pokligi asosiy fazilat sifatida ko'rsatiladi. O'gay opa-singillar esa kibru havo va hasad timsoli sifatida tasvirlanadi. Syujet yakunida Zolushkaning baxtga erishishi adolat va ezgulikning tantanasini anglatadi. Demak, har ikki xalq ertaklarida axloqiy qadriyatlar syujetning asosiy g'oyaviy yadrosi sifatida xizmat qiladi.

**Ezgulik va yovuzlik oppozitsiyasi**

Folklor poetikasida ezgulik va yovuzlik qarama-qarshiligi muhim o'rin tutadi. Bu oppozitsiya orqali xalqning axloqiy ideallari shakllanadi. O'zbek ertaklarida odatda kambag'al, ammo halol va mehribon qahramonlar ijobiy obraz sifatida gavdalanadi. Boy, zolim yoki makkor personajlar esa salbiy xarakterda tasvirlanadi.

Masalan, "Ur to'qmoq" ertagida kambag'al cholning soddaligi va pokligi tufayli sehrli buyumlarga ega bo'lishi xalq orasida halollikning qadrlanishini anglatadi. Aksincha, boyning ochko'zligi uning jazolanishiga sabab bo'ladi.

Fransuz ertaklarida esa yovuzlik ko'pincha sehrgar, gigant yoki makkor aristokrat obrazlarida namoyon bo'ladi. "Le Petit Poucet" ("Kichkina Puse") ertagida kichik bolaning aql-zakovati va jasorati orqali yovuz dev ustidan g'alaba qozonishi aql va matonatning ulug'lanishini ko'rsatadi.

Shu jihatdan qaraganda, fransuz ertaklarida individual jasorat va topqirlik kuchliroq aks etsa, o'zbek ertaklarida ko'proq sabr-toqat, mehnatsevarlik va odob kabi fazilatlar ustuvor ahamiyatga ega.

**Ayol obrazlari va axloqiy ideallar**

Har ikki xalq ertaklarida ayol obrazlari axloqiy qadriyatlarning muhim tashuvchisi hisoblanadi. O'zbek ertaklarida ayol ko'proq oilaparvar, mehribon va sabrli qahramon sifatida gavdalanadi. "Oygul bilan Baxtiyor" kabi ertaklarda qizlarning sadoqati va vafodorligi alohida ta'kidlanadi.

imrconf.com

Fransuz ertaklarida esa ayol obrazlari estetik ideal va ruhiy poklik timsoli sifatida namoyon bo‘ladi. “La Belle et la Bête” (“Sohibjamol va mahluq”) ertagidagi Belle obrazi tashqi ko‘rinishdan ko‘ra inson qalbidagi ezgulik muhim ekanligini ifodalaydi. Bu ertakda muhabbat, sadoqat va insonparvarlik asosiy axloqiy qadriyat sifatida ilgari suriladi. Bunday obrazlar yosh avlod ongida ma’naviy idealni shakllantirishga xizmat qiladi.

**Lingvokulturologik xususiyatlar**

Ertaklarda qo‘llanilgan til vositalari xalq mentalitetini aks ettiradi. O‘zbek ertaklarida duo, maqol va hikmatli iboralar keng qo‘llanadi. Masalan: “Yaxshilik qil - dengizga ot, baliq bilmasa, Xoliq bilar” kabi iboralar xalqning ezgulik haqidagi falsafasini ifodalaydi.

Fransuz ertaklarida esa poetik tasvir, metafora va ramziy detal kuchliroq uchraydi. Masalan, “Zolushka” ertagidagi billur tufli qahramonning pokligi va noyobligini anglatuvchi ramziy obraz hisoblanadi.

Lingvokulturologik jihatdan qaraganda, o‘zbek ertaklari ko‘proq kollektiv qadriyatlarni aks ettirsa, fransuz ertaklarida individual erkinlik va shaxsiy baxt g‘oyasi kuchliroq seziladi.

**Xulosa**

Fransuz va o‘zbek xalq ertaklari turli milliy-madaniy muhit mahsuli bo‘lsa-da, ularni birlashtirib turuvchi umumiy jihat - insoniy fazilatlarni ulug‘lashdir. Har ikki xalq ertaklarida yaxshilik, halollik, mehr-shafqat, adolat kabi axloqiy qadriyatlar badiiy obrazlar va syujet vositasida ifodalanadi.

O‘zbek ertaklarida jamoaviylik, mehnatsevarlik va sabr-toqat ustuvor qadriyat sifatida namoyon bo‘lsa, fransuz ertaklarida individual jasorat, estetik ideal va erkinlik g‘oyalari kuchliroq aks etadi. Shu bilan birga, ikkala xalq ertaklari ham yosh avlodni ma’naviy barkamollikka undovchi muhim tarbiyaviy vosita vazifasini bajaradi.

imrconf.com

Demak, xalq ertaklarini qiyosiy o‘rganish milliy mentalitet va umuminsoniy qadriyatlarning o‘zaro uyg‘unligini anglashda muhim ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR :

1. Karimov S. « O‘zbek xalq og‘zaki ijodi ». – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
2. Imomov K. « Folklor va etnografiya asoslari ». – Toshkent: Fan, 2016.
3. Propp V. “Morphology of the Folktale”. – Austin: University of Texas Press, 1968.
4. Perrault Ch. « Contes de ma mère l’Oye ». – Paris: Gallimard, 2012.
5. Jolles A. “Simple Forms: Legend, Saga, Myth, Riddle”. – London: Verso, 2017.
6. Afzalov M. “O‘zbek xalq ertaklari poetikasi”. – Toshkent: Fan, 1977.
7. Bettelheim B. “The Uses of Enchantment: The Meaning and Importance of Fairy Tales”. – New York: Vintage Books, 1989.
8. Mirzayev T. “O‘zbek folklori”. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2008.
9. Paul Delarue. « Le Conte populaire français ». – Paris: Maisonneuve et Larose, 2002.
10. Rasulov R. “Folklor va badiiy tafakkur ”. – Toshkent: Ma’naviyat, 2015.

imrconf.com